

ТРИПІЛЬСЬКИЙ СВІТ УКРАЇНИ. НОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Микола БАЛАГУТРАК

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2041-8773>

кандидат історичних наук,

старший науковий співробітник,

Інститут народознавства НАН України,

відділ етнології сучасності,

проспект Свободи, 15, 79000, м. Львів, Україна

e-mail: balahutrak@ukr.net

**Вуянко М.В. Трипільські поселення
в Івано-Франківську. Івано-Франківськ:
ТОВ «Галичина-ПАК», 2025. 196 с.**

У серпні 2025 р. у конференц-залі музейного комплексу «Палац Потоцьких» в Івано-Франківську за модерування директора «Простору інноваційних креацій «Палац» Володимира Гайдара відбулась презентація монографії завідувачки відділу археології Івано-Франківського краєзнавчого музею Марії Вуянко «Трипільські поселення в Івано-Франківську» (Івано-Франківськ: ТОВ «Галичина-ПАК», 2025. 196 с.).

Понад 30 років минуло від часу відкриття у центральній історичній частині міста Івано-Франківська поселення Трипільської культури доби енеоліту. В різні роки було виявлено декілька археологічних об'єктів: у 1993 р. — під час спорудження Катехитичного центру біля собору Воскресіння Христового Української Греко-Католицької Церкви — перші знахідки енеолітичної епохи на території міста; в 1995 р. — в урочищі Галицька Брама — головних воріт пізньосередньовічного Станиславова (тепер Івано-Франківська), відтак коло Музею Мистецтв Прикарпаття та в урочищі Бастион; в 2018 р. — в урочищі Тисменицька Брама — інших центральних міських воріт XVII—XVIII століття.

Внаслідок археологічних досліджень, які проводили науковці Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника, Івано-Франківського краєзнавчого музею, ДП «Культурна спадщина Прикарпаття» Інституту археології НАН України, Національного заповідника «Давній Галич», зібрано значний речовий матеріал, що датує поселення в центрі Івано-Франківська етапом С I розвитку Трипільської культури — 3600—3400—3200 рр. до Різдва Христового (Б. Томенчук, І. Кочкін, М. Вуянко, Т. Ткачук). Ці знахідки, виявлені в протилежних сторонах території Станиславівської фортеці XVII—XVIII ст., намітили досить значні розміри трипільського поселення в центральній частині Івано-Франківська.

На території міста у Бистрицькому межиріччі були всі сприятливі умови, необхідні для повноцінного функціонування тут стаціонарного трипільського поселення. Повноводі ріки, родюча земля, луки, болота (тут до середини XVII ст. було українське село Заболоття, згадане в письмових джерелах в 1437 р.) давали можливість займатись землеробством, скотарством, рибальством, полюванням, збиральництвом. Високоякісна глина, поклади якої знаходились близько поселення, використовувалась для будівництва споруд житлово-господарського та

громадського призначення. Надзвичайно важливим був доступ до такої стратегічної сировини, як кремій, запаси якого у великій кількості зосереджувались відносно недалеко — у високих берегах Дністра та Бистриць.

У 1960-х рр. на вул. Гетьмана Мазепи робітники знайшли скарб крем'яних пластин та нуклеусів, який фахівці Л. Мацкевий, В. Конопля кваліфікують як скарб трипільської культури, вірогідно, етапу С І. Ця випадкова тоді знахідка стала підставою для обґрунтування та локалізації тут дослідницею Марією Вуянко ще одного івано-франківського трипільського поселення.

На кількох фрагментах глиняної обмазки, знайдених на трипільському поселенні в центральній частині міста, простежуються сліди зерен; на поселенні знайдено також фрагменти кам'яних зернотерок. У лісостеповій зоні Верхнього Подністров'я, територія нижньої течії межиріччя Бистриці Надвірнянської та Бистриці Солотвинської, мала досить родючі ґрунти, сприятливі для вирощування зернових культур, зокрема пшениці-полби. Виявлені трипільські поселення на території Івано-Франківська повністю заперечили думки, які тривалий час приймалися окремими науковцями, про непридатність теренів межиріччя Бистриць для заселення в доісторичну епоху. Археологічні пам'ятки доводять, що давнє населення за-

мешкувало ці терени уже в часи енеоліту — в добу Трипільської культури. На лівому березі Бистриці Солотвинської лежить відоме раніше поселення трипільської культури Пасічна І (мікрорайон Івано-Франківська) етапу С І.

Таким чином, три Івано-Франківських поселення, розташовані один від одного на відстані близько трьох кілометрів, творили трипільську спільноту, що залишила для нащадків ХХІ століття неймовірно цікаві свідчення своєї історії.

У дослідженні «Трипільські поселення в Івано-Франківську» Марія Вуянко вперше систематизувала й узагальнила всі відомі на 2025 рік дослідження й археологічні матеріали з проблеми стародавнього населення Івано-Франківська, а саме поселення Трипільської культури. Дослідниця докладно проаналізувала дані польових обстежень та розвідок багатьох поселень Трипільської культури Прикарпаття, їх планувальну структуру, особливості житлобудування, господарювання тощо трипільського поселення в Івано-Франківську. Дуже позитивно, що науковиця подала каталог виявлених археологічних знахідок.

У восьми розділах монографії М. Вуянко широко представила та по-новому осмислила відомі проблеми заселення теренів Івано-Франківська. Поглиблений аналіз картографічного матеріалу дав змогу учений розглядати умови існування поселень в історичному ландшафтному середовищі, яке активно змінюється людиною в новітні часи у зв'язку з інтенсивною господарською діяльністю.

Трипільські племена густо заселяли Прикарпаття, засновуючи тут свої осідки. В цій мережі поселення в Івано-Франківську посідають важливе місце. Поширена на території України, Молдови та Румунії культура Трипілля-Кукутенів творить Трипільську цивілізацію, що стала епіцентром Старої Європи в VI тис. до Р. Х.

Матеріали монографії важливі не лише для вивчення історії краю, а й для з'ясування питань генези, які виникають під час вивчення історичних процесів, зокрема давнього населення, історичної топографії, місця кожної окремої пам'ятки в колі інших пам'яток археології та історії, взаємозв'язок племен давнього світу тощо.

Презентація монографії Марії Вуянко відбулась за участі міського голови Івано-Франківська Рус-

лана Марцінків, очільників і представників влади, департаменту освіти та науки, департаменту культури міської Ради, істориків, краєзнавців, викладачів Прикарпатського університету ім. Василя Стефаника, громадськості, творчої молоді. Своїми враженнями поділились археологи Ігор Кочкін, Тарас Ткачук — безпосередні учасники досліджень трипільських пам'яток в Івано-Франківську, та рецензенти праці М. Вуянко; декан факультету історії, політології і міжнародних відносин Ігор Гурак; історик,

професор Олег Жерноклеев, відома краєзнавиця Любов Соловка, директорка Івано-Франківського краєзнавчого музею Галина Беднарчик та ін. Праця вийшла друком за сприяння міського голови Руслана Марцінків та підтримки Івано-Франківської міської ради.

Монографію Марія Вуянко присвятила своєму Синові — Марку Вуянку, історику, учаснику польових археологічних досліджень і воїну, який загинув 30 квітня 2024 року на Чернігівщині.